

JAROSLAV ŠIDAK, KROZ PET STOLJEĆA HRVATSKE POVIJESTI

»Školska knjiga«, Zagreb 1981, 377

Potkraj 1981. izašla je iz tiska još jedna knjiga Jaroslava Šidaka, umirovljenog profesora hrvatske povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. To je četvrta knjiga u posljednjih osam godina i nastavak je izuzetno plodne istraživačke i predavačke aktivnosti koja traje gotovo pola stoljeća.

Najprije su 1973. izašle *Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća* (401 str.) u seriji *Rasprave i članci* Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu. U njoj je objavljeno 18 rasprava u pet povezanih cjelina s težištem na obradi hrvatskog narodnog preporoda, hrvatskom i jugoslavenskom pitanju te političkoj djelatnosti istaknutih hrvatskih prvaka od tridesetih godina do potkraj stoljeća (J. Drašković, Lj. Gaj, I. Mažuranić, I. Kukuljević Sakcinski, Eugen Kvaternik i na kraju mladi Stjepan Radić).

Dvije godine potom ugledale su svjetlo dana *Studije o Crkvi bosanskoj i bogumilstvu* (400) sa *16 priloga*. To je nastavak rada na temi s kojom je J. Šidak ušao u znanstveni svijet; s njom je 1935. doktorirao i bavio se čitav život.

Vrlo je zanimljiva, iako u historiografiji nedovoljno prikazana i valorizirana, knjiga *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49.* što je u izdanju spomenutog Instituta izdana 1979. godine (394) kao treća knjiga u istoj seriji. U njoj je 11 rasprava s uvodnom riječi, bibliografijom izvora i literature i sinkronističkim tablicama koje omogućuju usporedno promatranje suvremenih događaja u nas i u Evropi. Na kraju je značajan tekst koji prikazuje Hrvatski pokret 1848/49. u historiografiji i zajedno s bibliografijom, prvom takve vrste u nas, dopunjava cjelokupna zbivanja o tim revolucionarnim godinama. Temeljna značajka ovog, kao uostalom i svih drugih Šidakovih historiografskih pregleda, jest da izloži genezu svih pokušaja i »odredi im mjesto u razvoju historiografije o tom razdoblju hrvatske povijesti« (15).

Četvrta, najnovija knjiga J. Šidaka premošćuje stoljeća hrvatske povijesti i čini sponu između njegova mladenačkog znanstvenog interesa, odnosno životne preokupiranosti i 19. stoljeća u kojem je dao najveći broj radova. Počinje s Nikolom Zrinskim Sigetskim u sredini 16. stoljeća, a završava s hrvatskom historiografijom u 20. stoljeću pa zbog toga opravdano nosi naziv *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*. Ta činjenica samo potvrđuje širinu i raznolikost interesa jer je J. Šidak ne samo Nestor hrvatske historiografije, nego i jedan od njenih najistaknutijih i najplodnijih djelatnika.

On se već desetljećima bavi ne samo hrvatskom poviješću novijeg razdoblja nego i srednjovjekovnom Bosnom i njenom bogumilskom crkvenom herrezom, zatim općom poviješću koju je od 1946. do 1958. predavao na istom fakultetu, a prati i zbivanja u čehoslovačkoj historiografiji. Osim toga Šidak još od 1948, dakle od njegova nastanka, uređuje naš najistaknutiji povijesni časopis — *Historijski zbornik* koji je pod njegovom rukom dostigao i evropski ugled; bavi se uređivanjem drugih knjiga i publikacija, npr. *Historije naroda Jugoslavije* I, Šišićeva *Pregleda povijesti hrvatskog naroda* (1962), *Spomenice u povodu 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu* (1969/70), suautor je više knjiga od kojih posebno treba istaknuti *Povijest hrvatskog naroda 1860—1914* (zajedno s M. Gross, I. Karamanom i D. Šepićem), *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, zatim priloga za XI internacionalni kongres historijskih nauka 1960. u Stockholmu i dr.

U spomenutoj prvoj i trećoj knjizi J. Šidaka prevladava uglavnom politička povijest (uz neke iznimke kao što je npr. Seljačko pitanje u hrvatskoj politici 1948), a *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti* okrenuta je poglavito prema historiografskoj problematici. Zbog toga autor u predgovoru opravdano konstatira: »Općenito se može reći da upravo historiografski pristup problemima hrvatske povijesti daje ovoj knjizi posebno obilježje (...). Tekstovima ove vrste pridajem u mom cjelokupnom radu osobito značenje. Iako težim za bibliografskom potpunosti u njima, oni nipošto nisu bibliografski pregledi u užem smislu tog pojma, nego kritičke rasprave u kojima se genetički izlažu osnovni problemi obrađene teme i istraživački napori oko njihova rješavanja« (IX).

Autor je knjigu podijelio u pet vremenski i problemski zaokruženih cjelina u kojima je ukupno devetnaest rasprava. Napisane su u posljednjih tri decenija, ali je težište ipak na onima koje su se pojavile u posljednjih petnaestak godina. Pa iako se ne može precizno odrediti kojem su krugu čitatelja namijenjene, prema karakteru časopisa u kojem su objavljene i prema načinu izlaganja, možemo zaključiti da su neke pisane za širu javnost. Npr. Pogled na prošlost hrvatskoga naroda do 1918, Nikola Šubić Zrinski u svom vremenu, Turopoljsko seljačko plemstvo i ilirski pokret i dr., a neke su namijenjene predavačima povijesti, ali i svima onima koji se zanimaju za neke historiografske probleme (Juraj Križanić i značenje njegova djela, Hrvatski narodni preporod, Počeci političke misli u Hrvata — J. Križanić i P. Ritter Vitezović). Ostali tekstovi namijenjeni su uglavnom znanstvenicima, a to su pretežno oni historiografskog značaja, kao npr. Seljačka buna 1573. u historiografiji (str. 13—35), Današnja historiografija o hrvatsko-slovenskoj seljačkoj buni (36—60), Problem Jurja Križanića u hrvatskoj i srpskoj literaturi (87—123), Urota zrinško-frankopanska kao historiografski problem (148—170), Ljudevit Gaj kao historiografski problem (221—252) i Hrvatska historiografija — njezin razvoj i današnje stanje (351—369). Tu su još tri studije o Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom (297—322), Josipu Matasoviću (323—334) i Augustu Cesarcu, odnosno njihovu doprinosu hrvatskoj historiografiji, te dva teksta o povijesti školstva (Regia scientiarum Academia, (335—350) Jedno stoljeće u razvoju školstva u hrvatskim zemljama od 1773. do 1784) i Značenje Karlovca u preporodnom pokretu.

Iako je većina spomenutih radova bila već prije objavljena u *Historijskom zborniku*, *Radovima* Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, *Našim temama*, *Kaju* i drugdje, u knjizi su dopunjeni, aktualizirani i

snabdjeveni najnovijom literaturom, opširnim bilješkama, izvorima, ilustracijama i kazalom imena. To se posebice odnosi na rasprave o hrvatskom narodnom preporodu, seljačkoj buni, Križaniću i Gaju gdje je autor dopisao završne dijelove. Posve novi tekst je Hrvatski pokret u doba revolucije 1848—49. koji tematski pripada knjizi *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49.* i čini njezin sažetak (276—294).

Dobro je što se ovdje ponovno objavljuje referat Hrvatska historiografija — njezin razvoj i današnje stanje koji je napisan i pročitao na savjetovanju Instituta za hrvatsku povijest godine 1971. jer on može u mnogočemu poslužiti kao dokument jednog vremena i problema s kojima se hrvatska historiografija u to vrijeme sučeljavala. A ako tome dodamo članak Historiografija što je prošle godine objavljen u Enciklopediji hrvatske povijesti i kulture (koji obuhvaća tu problematiku sve do 1981) i prethodne Šidakove tekstove te vrste u *Historijskom zborniku XVIII* iz 1965. i istom časopisu god. XXXI—XXXII iz godine 1978-79. i uvodno, historiografsko poglavlje koje je autor napisao za predviđenu sintezu *Povijesti hrvatskog naroda* (peta knjiga od 1790. do 1851), onda možemo govoriti o zaokruženom tekstu koji u cijelosti obrađuje noviju hrvatsku historiografiju.

Ako danas analiziramo spomenuti članak o Hrvatskoj historiografiji iz 1971. godine, poglavito njegov znanstveni utemeljen rezon, dijalektički pristup i logički način zaključivanja, onda ćemo uočiti kontinuitet u Šidakovu odnosu prema hrvatskoj historiografiji i znanstvenom radu uopće. On je onda i danas odbacivao sve pritiske i nametanja, svaki pragmatizam i utilitarizam određenog političkog trenutka i nastojao se sine ira et studio rukovoditi istinom kao vrhunskim kriterijem. Zbog toga ćemo citirati jedan kraći odlomak iz toga teksta koji potvrđuje spomenute navode. Naime, tada je J. Šidak unatoč brojnim napadima na hrvatsku historiografiju i na njega osobno, usprkos nazovi-kritikama koje su dolazile s lijeva i desna, od kvalificiranih i još više od nestručnih osoba, razložno zaključio da »hrvatskoj historiografiji nije potrebna nikakva Canossa. Ona može danas (tj. 1971, op. pisca) s pouzdanjem gledati na svoj daljnji razvoj, jer je — ako je obuhvatimo u njezinoj dijalektičkoj cjelini, sa svim njezinim unutrašnjim suprotnostima, sukobima i nedostacima — ipak svoju društvenu funkciju dostojno vršila. Njezin dug »prema vremenu i svom narodu«, ako želi ostati znanošću, ne može biti drugo nego pronalaženje historijske istine, ma kako ono bilo mukotrпно i bolno, a nikako ne pragmatizam, bez obzira kakve on vrste bio, koji smo do sada uvijek na drugima osuđivali i protiv kojega smo se i u nas dosljedno borili«. (369).

Na kraju možemo zaključiti da je najnovija knjiga Jaroslava Šidaka popunila praznine koje nije stigao dati u prve tri i da nam dostojno reprezentira njegov životni znanstveni put i preokupacije, a kada se pojavi očekivana monografija o hrvatskoj historiografiji, njegov će opus biti u potpunosti zaokružen, a po svojoj važnosti i dostignućima još jedna nezaobilazna stepenica u razvoju hrvatske historiografije suvremenog doba jer je on u našem vremenu dao ono što su svojedobno započeli I. Kukuljević, Rački, Lopašić, Smičiklas, Klaić, Šišić i drugi.

Dragutin Pavličević

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 15

ZAGREB

1982.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 400 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni
rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja
poreza na promet proizvoda.

RADOVI 15

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Mr *Dragica Malić*

Korektor
Dunja Pavličević

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

- ANTIC mr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija, Krčka 1, Zagreb.
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
BUDAK Neven, Filozofski fakultet, Đ. Salaja 3, Zagreb.
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb.
LAUŠIĆ mr Ante, Centar za istraživanje migracija, Ilica 44, Zagreb.
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
MIJATOVIĆ Anđelko, Palmira Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb.
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
PERIČIĆ dr Šime, Zavod JAZU Zadar, Obala oktobarske revolucije 8, Zadar.
POPOVIĆ mr Štefanija, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
ROKSANDIĆ mr Drago, Filozofski fakultet, Istorijски seminar, Čika Ljubina 18-20, Beograd.
STRČIĆ Petar, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb.
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.